

Intieme dramaturgie in tijden van Covid-19

-- Jade De Baere --
-- Karlijn Clocheret --

Anno 2020 is de wereld bevangen door de pandemie Covid-19, ook wel bekend onder de naam Coronavirus. In februari leek het nog een ver-van-ons-bedshow te zijn en stelden experts zich de vraag of ook België zou getroffen worden. Na drie maanden is het ons voor het eerst weer toegelaten iemand buiten het eigen gezin te bezoeken en start de economie weer op. Mondmaskers beginnen een ingeburgerd zicht te worden, al voelt het onwennig. Deze onzichtbare vijand zorgt niet alleen voor een groot aantal doden. Het raakt de mens in zijn relatie tot anderen. We worden geconfronteerd met een onoverbrugbare afstand. Het daagt ons uit om relaties, intimiteit en lichamelijke herdenken.

Hoe ervaren we de ander en ons eigen lichaam in een staat van isolatie?

Wat betekent dit voor onze verbinding met anderen? We moeten niet alleen op een andere manier sociale interacties beleven. We moeten ongeveer alles herschikken naar dit nieuwe normaal. Het wijst ons onoverkomelijk op de fragiliteit van een mensenleven en we herkennen onze meester in moeder natuur.

Hoe gaat een dramaturg te werk in tijden van isolatie? Is er een mogelijkheid tot co-creatie? In het kader van het vak dramaturgie aan UGent gingen wij, Karlijn en Jade, twee theaterwetenschappers in spe, deze uitdaging aan. Beiden op een andere manier en toch ook weer gelijkend. De aandacht voor het individu, de rol van nieuwe media en het belang van vriendschap zijn terugkerende elementen die voelbaar zijn in hun werken. We zullen in dit portfolio op een thematische manier te werk gaan om zo deze twee dramaturgische experimenten te verbinden.

Het lichaam als een bron van kennis - Tussen vier muren door Karlijn Clocheret

Vorig jaar leerde ik (Karlijn) Samara Hersch, een Australische performanceartieste, kennen. Zij presenteerde haar nieuwste werk *Body of Knowledge*. Hierin gaan jongeren van over de hele wereld anoniem in gesprek met de toeschouwer met behulp van Whatsapp. Ze voeren gesprekken over intimiteit, politiek, emoties en krijgen de mogelijkheid om vragen te stellen die ze voordien nooit durfden uit te spreken. Op iets meer dan een uur creëert Hersch met haar performance een gemeenschap die zich niet alleen in de fysieke ruimte, maar ook in de virtuele ruimte bevindt. Normaal gezien zou ik samen met haar deze performance presenteren in Zwitserland, maar het virus zorgde voor andere plannen.

Daarom ging ik in gesprek met mijn dichte omgeving over lichamelijke tussen vier muren. Ik liet hen een reis ondernemen in hun eigen huis en gaf hen de vrijheid te uiten wat ze voelen. Er waren geen restricties of afspraken. De bijdragen die je hieronder vindt, zijn in hun oorspronkelijke vorm gelaten. Het lichaam dat zich binnen een constante staat van presentatie bevindt, zal dramaturgisch geanalyseerd worden met aandacht voor visuele en symbolische elementen. Achteraf bekeken veranderde een academische opdracht in een ode aan intimiteit. Zeker in tijden waarin de vele nieuwsberichten omtrent sexting ons bereiken, krijgt mijn werk ook een andere connotatie. Het is echter belangrijk voor mij dat de intimiteit ondanks deze publicatie gerespecteerd wordt. Het draait niet om het bloot geven van, maar het emotioneel raken. Ik nodig u daarom uit deel te nemen aan de reflectie over intimiteit en lichamelijke. Door de beperkte mogelijkheden van deze papieren publicatie,

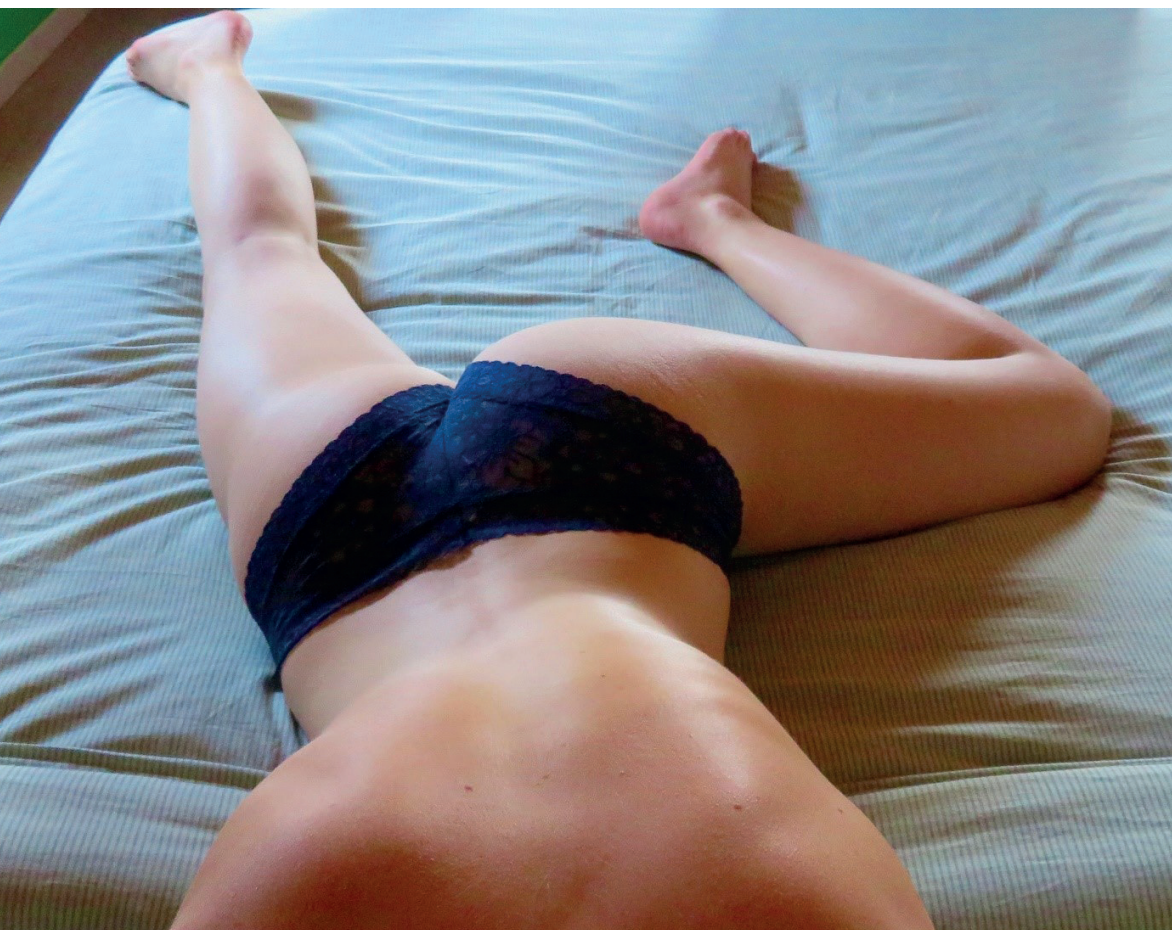
kan je het oorspronkelijke werk terugvinden via de QR-code die onderaan te vinden is.

De Dramaturg als kritische vriend door Jade De Baere

Het virus toont ons hoe belangrijk het is om relaties te koesteren. Niet enkel je geliefden maar zeker vrienden zijn enorm belangrijk. Deze crisis laat je onzeker en alleen achter. Niet enkel de afstand van elkaar maar ook de pseudo-sociale interacties online verdiepen deze negatieve gevoelens. Hoewel dit een opdracht was in kader van de universiteit, ging dit persoonlijk veel verder. Hoe kan je je verbonden voelen met anderen in totale isolatie? De tekst van Maaïke Bleeker, *Dramaturgy as a Mode of Looking*, heeft mij geïnspireerd om een klein experiment uit te voeren met negen vrienden en mezelf.

Ik vertrok vanuit de idee dat het denkproces geen individuele aanlegenschap is maar iets wat ontstaat tussen mensen in. Een startconcept is daarbij van noodzakelijk belang. Concepten fungeren echter niet louter als startpunt of einddoel maar als tool in het maakproces. Maaïke Bleeker spreekt in dat licht over “a concept of concept”. Vanuit dit initieel concept kan de co-creatie en het denken van start gaan. Ik koos voor de welbekende balkonscène in Romeo en Juliet van William Shakespeare. Het was van belang dat ik een breed gedragen verhaal koos waar iedereen delen van zichzelf kon in projecteren. En laat dat nu eens de sterkte zijn van cultureel erfgoed. Daarnaast is de fysieke afstand tussen deze twee personages door het balkon een prachtig metafoor voor onze eigen lockdown. Vanuit Romeo en Juliet begonnen mijn negen vrienden en ik aan onze eigen interpretatie van de scène.

Nadat iedereen zijn beginnende ideeën had verzameld ging ik in gesprek met hen waarin we nadachten hoe deze ideeën kunnen vertaald worden naar de concrete uitvoering van hun idee. Zo speelde ik dramaturg voor hen en zij voor mij. Dramaturgie is voor mij op die manier niet de functie van een specifiek persoon maar een functie die verschillende personen kunnen opnemen ongeacht kwalificaties, een praktijk die een specifieke vertrouwensrelatie vraagt. Betekenis vormt zich in het maakproces. Zo zijn ook de dramaturg en de maker gelijken die elkaar treffen in een creatieproces zonder duidelijk oog op een resultaat. Dit lijkt mij de meest

vruchtbare manier van werken. Het vertrouwen in elkaar opent de deur naar een openhartig proces en een uniek resultaat, net als de individuele vriendschappen. Wat nu volgt is een selectie van die ideeën. De rest kan je online ontdekken.

“Friendship is unnecessary, like philosophy, like art, like the universe itself (...).It has no survival value; rather it is one of those things which give value to survival.”¹

C.S. Lewis

Het lichaam als een bron van kennis - Tussen vier muren

Wie ben jij? Waarom zou je deze intimiteit willen delen? De zelfzekerheid waarmee jij jezelf presenteert, raakt me.

Jouw verhaal start bij dit beeld, het vormt een statement, een verstilde actie. Je creëert een eerste contact waarbij jouw anonimiteit meteen naar voren wordt gebracht. Je stuurt mijn blik naar jouw lichaam en start op deze manier jouw monoloog. Ik zou hier graag een pauze nemen om te kunnen reflecteren over jouw eerste impressie. Het is eigen aan de dramaturg om een constante stroom van woorden klaar te hebben. Ondanks dat het theater zich keerde van de focus op de tekst, blijft dit medium het belangrijkste voor de dramaturg.² Stilte kan echter een krachtiger signaal geven. Een dramaturg die onzicht-

baar is, kan echter gehoord worden. De bron van het werk is verborgen, waardoor zijn stem zich als het ware bevindt in een verstilde ruimte.³

Je hebt nagedacht over deze framing. Vergeef me mijn directe opmerkingen. Ik laat mijn reflecties de vrije loop. Ik luister naar jou vanuit mijn eigen kader met gelijkaardige lichamelijke noden, maar tegelijkertijd moet ik een kritische spiegel zijn. Een reflectie van jezelf vormen die je bewust probeert te maken en tegelijkertijd niet beïnvloedt.

Het lijkt me dat je deze foto aan iemand speciaal richtte. Laat me jou het concept van de 'looking-glass self' van Charles Horton Cooley uitleggen. Hij verklaarde dat het zelfbeeld van een individu gevormd wordt door interpersoonlijke interacties met de percepties van anderen.⁴ Voelt het herkenbaar? Had je reeds een gegeneraliseerd idee in jouw hoofd van wat de ander, misschien ik, zou denken? Het vormen van een identiteit is een actief gegeven. Een acteur presenteert zijn rol binnen een bepaald kader en speelt in op verwachtingen van een ingebeeld publiek. Hij anticipeert op algemeen gedeelde verwachtingen.⁵

Jouw eerste indruk op mij, plaatst me meteen in een liminale ruimte. Hoe moet ik me nu gedragen ten opzichte van deze onthullende afbeelding? Ik beschouw me als een vriendin. Ik voel een bepaalde vertrouwdheid, een verbondenheid met jouw lichaam. Ook al zijn we gescheiden door muren en schermen, ik voel jou.

Een van de meest overduidelijke voorbeelden van het performatieve lichaam is de expressie van gender. Ondanks men binnen de dramaturgie de embodied turn snel volgde, ontbrak deze navolging bij de affective turn. Waar eerst de focus lag op de taal en vervolgens op het lichaam, ontbreekt de affectieve verbintenis met een opvoering. Affectie kan niet geuit worden door een vaststaande definitie, maar wel door beelden, suggesties.⁶

Het is misschien ambitieus, maar ik wil voor mezelf 'dramaturgen' binnen mijn emoties en lichaam. Ik wil voelen binnen een context waar we constant geconfronteerd worden met cijfers van mensen die sterven. Ik wil jouw voorstelling emotioneel laten binnenkomen.

"(...) failure can be understood not simply as the evaluative judgement of an outcome – its "disappointment"— but rather as a constituent feature of the existential condition that makes expression possible even as it forecloses it."

De laatste tijd is het me meer duidelijk wat een gezonde geest in een gezond lichaam betekent en wat het belang ervan is. De samenhang tussen deze twee is veel merkbaarder de laatste tijd en iets waar ik bewuster mee bezig ben. Door de lockdown staat het leven on hold en zit ik niet meer in die "rush rush rush" waar ik anders wel in zit en daardoor neem ik vaker een stap terug om stil te staan bij mijn gezondheid en in samenhang daarmee mijn lichaam op alle vlakken. Het effect dat de twee hebben is veel helderder nu en daardoor ben ik vooral mijn lichaam meer gaan waarderen.

Ik ervaar nu meer en intensere emoties door het opgesloten zitten. Die komen voort uit liefde en uit frustraties, onzekerheid en stress.

Volgens Giorgio Agamben is de de dramaturg de vriend van een probleem. Hij ziet vriendschap als een concept gebruikt voor individuen die niet geklasseerd kunnen worden.⁸ Ik denk dat dit wel opgaat voor deze situatie. Ben ik een criticus of slechts een onwetend toeschouwer die gestuurd wordt door jouw woorden?

Ik voel me verplicht op de achtergrond te blijven, te zwijgen.

"We may choose silence, because we do not know the answer, or we realize that we might be wrong. We may choose silence, because at a certain moment we realize that someone else can do what needs to be done much better than us."⁹

De emoties lopen vaak ook hoog op tussen familieleden. Dit voel ik enorm aan mijn lichaam dat nu veel meer gespannen is. Iets doen

aan die spanning of emoties kan door fysiek bezig te zijn (zowel meer sporten als meer met de eigen seksualiteit bezig zijn) waardoor het lichaam meer ontspannen wordt. Ik heb het gevoel dat dit in twee richtingen werkt. Tegelijk zorgen die acties voor positievere emoties die voor minder spanning in het lichaam zorgen, maar het is ook zo dat deze acties leiden voor meer ontspanning van het lichaam die voor positievere emoties en meer mentale stabiliteit zorgen. Omgekeerd is het ook zo dat meer negatieve emoties voor meer fysieke spanning zorgt en meer fysieke spanning op zijn beurt voor meer negatieve emoties. Dat is nu net de negatieve cirkel die ik probeer om te buigen in een positievere cirkel door meer bewust bezig te zijn met zowel fysieke als mentale gezondheid en aan de hand van bepaalde coping mechanismen.

Door meer en bewuster bezig te zijn nu met mijn lichaam tijdens de lockdown heb ik er wel een soort grotere appreciatie en waardering voor gekregen. Als ik naar deze foto kijk omvat deze eigenlijk alles en voel ik een soort trots op een sterk en mooi lichaam dat ik wil onderhouden zo dat het mij mentaal kan helpen dragen. Het toont ook dat ik fysiek bezig ben met mezelf, zowel door de fysieke kracht als seksualiteit die uitstraalt van de foto voor mij als ik er naar kijk.

Ook heb ik gemerkt dat grenzen meer vervagen tijdens de lockdown omdat echt fysiek contact geen optie meer is. Daar wordt mee omgegaan op creatieve manieren die ik anders voor mezelf nooit als optie zou beschouwen. Ook daar is deze foto een voorbeeld van. Intiemere foto's dan ik anders ooit zou delen worden nu wel gedeeld en ook via videochat gaat het er al eens spannender aan toe.

*Je wilt dus gezien worden. De traditie van het zelfportret is eeuwen oud, maar door de sociale media krijgt dit andere invullingen. De selfie is niet zomaar een geautomatiseerde afbeelding van het zelf, maar 'a photo of yourself that you take, typically with a smartphone or webcam, and usually put on social media.'*¹⁰

Je bent trots op jouw lichaam, het toont de energie en tijd die spendeert aan de eigen fysiek en lichamelijkeheid. Met deze foto wil je impliciet een sociaal doel nastreven. Je hoopt dat deze intimiteit de ander prikkelt. De controle van jouw opvoering van het zelf geef je uit handen. Je creëert een technologische

belichaming, waarmee je in gesprek wilt gaan met de ander. De grens tussen privé en publiek wordt opgezocht.¹¹ De daad van het delen zit reeds vervat in de actie van het nemen van deze afbeelding. Waar Erving Goffman ooit het verschil maakte tussen de 'backstage' en de 'front-stage' bij de presentatie van het zelf, bevind je je met deze daad op het voorplan. Je creëert een bewust beeld waar je trouw blijft aan jezelf, wat je voelt, maar je toont ook een bepaalde seksualiteit.¹²

West en Zimmerman wierpen een nieuwe blik op het begrip van gender. Dit element wordt opgevoerd binnen sociale interacties in de aanwezigheid van een publiek. Tijdens het zogenaamde 'sexting' benadruk je de uitdrukking van jouw vrouwelijkheid.¹³ Je gebruikt tegelijkertijd front- en backstage. Vanuit de intimiteit van je eigen vier muren, presenteert je jouw lichaam binnen een sociale context. Het script van jouw opvoering is gebaseerd op de verwachtingen van de ander. Deze expliciete seksuele inhoud is gepast binnen de context. Door uit te drukken wat je wilt, toon je je verlangens voor na deze lockdown.¹⁴

Dit zijn dingen die ik normaal nooit zou doen maar dit is dan ook een situatie waarvan ik nooit had gedacht dat ik ze zou meemaken. Moest iemand me vroeger hebben gevraagd of ik zo'n dingen zou doen zou ik resoluut nee hebben geantwoord. Moesten ze dan zeggen "En wat als je in een lockdown zit waar je niet mag buitenkomen voor niet-essentiële zaken en niemand mag zien, ook je lief niet, door een virus uit China dat de wereld platlegt?" dan zou ik waarschijnlijk eens goed hebben gelachen en gezegd dat dat een compleet onrealistische situatie is. Maar kijk, hier zit ik nu.

Afbeelding 1: Untitled I, © Paula Rodriguez Sardiñas, 2020.

"Doorheen alles zijn
Wij het die veranderen
In de andere"

Afbeelding 2: Untitled II, © Paula Rodriguez Sardiñas, 2020.

"Sommige dingen
Vervagen niet met de tijd
Maar alles verschilt"

Afbeelding 3: Untitled III, © Paula Rodriguez Sardiñas, 2020.

"Ik zie jou helder
Wat ik nog nooit gezien heb
Maar altijd zien moest"

De Dramaturg als kritische vriend

Hoewel al de ideeën van mijn vrienden over Romeo en Juliet een vertrouwelijke dimensie kennen, kies ik hier voor de twee meest persoonlijke inzendingen.

Paula – *Untitled*

Paula werkte haar versie van Romeo en Juliet uit in de vorm van drie haiku's. Ze vond het een interessante samenkomst van twee literaire tradities. Shakespeare als Westers literair icoon wordt in een Japanse dichtvorm gegoten. De inspiratie voor de gedichten komt uit de twee hoofdgevoelens die Paula heeft bij het lezen van Romeo en Juliet. Het eerste gevoel is een gevoel van strijd. Een gevecht dat gevoerd wordt tegen elke prijs. Dit gaf Paula weer in haar eerste twee haiku's (afb. 1 en 2). Het tweede gevoel gaat over herkenning. Jezelf vinden in een andere, een soort spiegel. Dit zien we in de derde haiku (afb. 3).

Voor de concrete uitwerking naar een publiek dachten we eerst aan een wandeling. Tijdens de wandelingen zouden de toeschouwers verschillende gedichten kunnen lezen. Een andere manier om het welbekende verhaal te ontdekken. Toch stelde Paula voor om meer vanuit het perspectief van de beeldende kunsten te werken. Zo kwamen we tot de projecties van de gedichten op historische sites. De straatgeluiden zouden een mooie achtergrond vormen. Shakespeare wordt deel van de publieke ruimte. De bedoeling van de projectie is pure suggestie voor een vragend publiek. De projectie van gedichten zou ook kunnen plaatsnemen op locaties waar Romeo en Juliet eenscèneerd wordt. In NTGent zouden we de gedichten in vorm van een installatie in een verdoken gang kunnen plaatsen, waar het publiek dan kan doorlopen en ontdekken. De toevalligheid van de projecties leken een extra toevoeging aan de ervaring. De gang-projectie kan deel worden van een inleiding voor de voorstelling. De haiku's kunnen ook gebruikt worden als promotiemateriaal voor een grotere voorstelling of deel van een Romeo-en-Julietnacht. Dit laatste zien we dan als een lichtfestival in het thema van Romeo en Juliet. De installatie van Paula zou daarbij een van de bezienswaardigheden kunnen zijn. Door bij de uitwerking sterk in te zetten op het visuele, zou dit project ook perfect kunnen worden ingezet op sociale media.

Deze eerder commerciële instelling mag daarbij wel niet in de weg staan van de esthetische en integere intentie.

Ingrid – De geketende aapjes

Ingrid stelde zich Juliet voor als geketend aan haar balkon. Ze is bang om naar buiten te treden. Ze is bang van de wereld en al haar eisen en verwachtingen. Niet enkel Juliet, maar iedereen gaat gebukt onder sociale conventies en regels. Hoewel bepaalde regels nodig zijn om een samenleving op te bouwen, voelen veel van deze regels ook beperkend. Ze kwetsen ons. De druk om steeds perfect te zijn is nog nooit zo hoog geweest. Zeker in een tijd van sociale media lijkt niemand te ontsnappen aan de *'picture perfect lifestyle'*. Sommige mensen kunnen deze druk niet aan en bezwijken eronder. Mensen doen vaak aan zelfcensuur of zelfs aan bestraffing als ze dreigen niet te voldoen. Er heerst een constant gevoel dat men niet genoeg is. Deze zelfcensuur en kwetsende regels maken verbindingen leggen en seksualiteit in het algemeen zeer moeilijk. Wat is een perfecte relatie? Ben ik het wel waard? We ketenen onszelf en de andere voortdurend. Ingrid stelt op die manier Romeo en Juliet voor, beiden geketend door hun omgeving en hun eigen angsten:

Ik (Ingrid) vind dat Romeo en Julia geketend zijn. Ze zijn gebonden door maatschappelijke eisen, de wil van hun families, hun posities; ze zijn pionnen in een groter spel, waar ze zo goed als geen stem in hebben, dat ook maar door en door gaat zonder einde. Er moeten uiteindelijk veel doden vallen bij de beide families voor ze beslissen om de vijandelijkheden te stoppen, maar dan is het voor Romeo en Julia te laat.

Het gaat om macht en hoe hieraan te ontsnappen. Via een klunzig gecommuniceerd toneelspelletje tussen de beide hoofdrolspelers waar ze dan ook een soepje van maken.

Ik zie een parallel in hoe mensen zichzelf kunnen ketenen; om het leven leefbaar te maken, om een deel van de maatschappij te zijn, om te kunnen overleven. Anderzijds kunnen mensen zichzelf ketenen of laten ze toe zichzelf te ketenen misschien uit angst, verdriet, onzekerheid. Ze komen hun kot niet meer

uit omdat die buitenwereld zoveel eisen en verwachtingen stelt, dat hen dat compleet verlamd. Ze leven niet. Dus eigenlijk kun je maar leven als je deelneemt aan de samenleving die je dan weer conventies oplegt en ketent. Terwijl je al bij voorbaat jezelf ketent uit angst dat er daarbuiten nog meer ketens op je wachten. Moeilijk.

Dus daar staat Julia dan, geketend aan haar balkon, met een min achter het gordijn die haar toefluistert dat ze zeker niet moet ingaan op de lokgroep van de wereld. Ze praat met haar Romeo en dat doet haar goed en er is zeker verlangen om van dat balkon te komen, maar welke woorden, daden, gebaren maken dan dat ze effectief haar ketens losmaakt? Wat hebben mensen nodig om vrij te zijn in de beperking? Hoeveel moet vergt dat niet?

En anderzijds is er die Romeo die wel beneden in de wereld staat maar evengoed geketend is. Alleen kan hij het misschien wat beter verstoppen omdat hij initiatief neemt? Hoe dan ook; hij zal ook maar in dit geval de rol spelen die zijn familie hem oplegt. Dus twee aapjes geketend.

Tijdens het gesprek met Ingrid kwamen we al snel tot de conclusie dat dit een prachtidee is voor een dansvoorstelling. De zelfcensuur en druk van buitenaf is een herkenbaar gevoel voor iedereen. Deze problematiek is zo structureel ingebed in onze samenleving dat iedereen hier bewust en onbewust gevolgen van draagt. De open- en toe-bewegingen van de dansers zou ook deze spanning zeer helder kunnen communiceren. Woorden of uitleg zouden ontoereikend zijn. Dit gevoel gaat daaraan voorbij. We zouden willen focussen op ademhaling die de druk zou kunnen weergeven. Daarnaast wou Ingrid toch ook een hoopvollere boodschap meegeven. De idee dat men wel zou kunnen losbreken van de kettingen. Daarom zou met linten en kettingen gewerkt worden. Een lint kan men makkelijk doorknippen. Sommige dansers zullen wel blijven worstelen met de zware ketting. Ook lichtflitsen zouden gebruikt worden om te wijzen op het licht aan het einde van de tunnel. De dansers zouden in solo's dansen waar we de zelfcensuur zouden kunnen voorstellen. Eén danser die zich steeds meer aan de grond ketent, terwijl een andere danser dan weer lijkt te ontsnappen aan de ketens, maar vervolgens door de groep in een hoek geduwd wordt.

Besluit

Dramaturgie blijft in onzekere tijden een constant herdenken van concepten en maakprocessen. Omdat de dramaturgie als afgelijnd concept volgens ons niet bestaat, kent het een ongelooflijke capaciteit om te veranderen. Dramaturgie als vak zoekt steeds de grenzen op van het normale: het dwingt ons na te denken om door muren te breken. Ook het virus stelde het 'normale' in vraag. Wij pasten in een aantal weken onze manier van socialiseren aan. Dramaturgie is voor ons dan ook pure vitaliteit. Het groeit met ons mee. Het past zich voortdurend aan.

In deze bijdrage was het belangrijk om een duidelijke persoonlijke dimensie te behouden tegenover het isolement. Onze correspondenten deelden zeer vertrouwelijke input met ons. Of het nu gaat om een persoonlijke brief vol hoop, onzekerheid en alles wat zo menselijk is, of om individuele projecties op een eeuwenoud verhaal, de gesprekken toonden ons hoe belangrijk vertrouwen steeds is. In deze 'sociaal-arme tijden', bewijst de mens zich immers als een wezen dat voortdurend zoekt naar verbindingen. Het belang van vriendschap en een beroep kunnen doen op ons sociale netwerk kwam centraal te staan in een periode van eenzame reflectie. Creativiteit blijft daarom een prachtige manier om letterlijk en figuurlijk uit de vier muren te breken.

Hoewel we beiden zeer persoonlijk en vertrouwelijk te werk gingen, zijn er duidelijke verschillen. Karlijn ging eerder een gesprek aan met het eigen lichaam, waaruit een prachtige monoloog ontstond. Ze luistert en zwijgt regelmatig. Als dramaturg vormt ze de eerste toeschouwer van een verhaal dat wil gehoord worden. Jade probeerde daarentegen de dialoog en co-creatie op een 'coronaproof' manier te bewaren, net zoals Romeo en Juliet verwijderd werden van elkaar door een balkon. Hier werd de dramaturg actief deel van het maakproces.

Kortom, de dramaturg bewijst zich ook in tijden van Covid-19 als een flexibele persoon. Maar kan iedereen zijn of haar functie vanop een balkon uitoefenen? De dramaturg wandelt op een fijne lijn tussen dichtheid en afstand. Soms is de dramaturg meer een extern oog en andere keren zit die er middenin. Geen virus op deze wereld die deze gave afbreekt. Net als water, vindt ook de dramaturg altijd zijn weg.

Works cited

Bailes, Sara Jane. *Performance theatre and the poetics of failure. Forced Entertainment, Goat*

Island, Elevator Repair Service. Abingdon: Routledge, 2011.

Cvejic, Bojana. "Dramaturgie: een vriendschap van problemen." *Etcetera* 28:122 (2010): 51-7.

Hogan, Bernie. "The presentation of self in the age of social media: distinguishing performances and exhibitions online." Laatste geraadpleegd op 25 mei 2020, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0270467610385893>.

Lewis, Staples Clive. *The four loves*. New York: Harcourt, Brace And Company, 1979.

Medenas, Athanasia. "Sexting: A gendered response to the advancement of technology in everyday life." Masterproef, California State University, 2013.

Proehl, S. Geoffrey. "Dramaturgy and silence." *Theatre Topics* 13: 1 (2003): 25-33. <https://doi.org/10.1353/tt.2003.0017>.

Tembeck, Tamar. "Selfies of III Health: Online autopathographic photography and the dramaturgy of everyday." *Sage Journals* 2:1 (2016). Laatste geraadpleegd op 25 mei 2020. https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2056305116641343#_i13.

"Theories of Socialization," laatste geraadpleegd op 23 mei 2020, <https://courses.lumenlearning.com/boundless-sociology/chapter/theories-of-socialization/>.

Waskul, Dennis en Philip Vannini. "The performative body: dramaturgy, the body, and embodiment." In *The drama of social life. A dramaturgical handbook*. Red. Charles Edgley, 197-210. New York: Routledge, 2013.

Notes

- 1 Clive Staples Lewis, *The four loves* (New York: Harcourt, Brace And Company, 1979), 103.
- 2 Geoffrey S. Proehl, "Dramaturgy and silence," *Theatre Topics* 13, nr. 1 (2003): 25-7. <https://doi.org/10.1353/tt.2003.0017>.
- 3 Proehl, "Dramaturgy and silence," 27.
- 4 "Theories of Socialization," laatste geraadpleegd op 23 mei 2020, <https://courses.lumenlearning.com/boundless-sociology/chapter/theories-of-socialization/>.
- 5 Bernie Hogan, "The presentation of self in the age of social media: distinguishing performances and exhibitions online," laatste geraadpleegd op 25 mei 2020, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0270467610385893>.
- 6 Waskul en Vannini, "The performative body," 203-6.
- 7 Sara Jane Bailes, *Performance theatre and the poetics of failure. Forced Entertainment, Goat Island, Elevator Repair Service* (Abingdon: Routledge, 2011), 1.
- 8 Cvejic, "Dramaturgie: een vriendschap," 52.
- 9 Proehl, "Dramaturgy and silence," 31.
- 10 *Oxford Learner's Dictionaries*, s.v. "selfie," laatste geraadpleegd op 25 mei 2020, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/selfie?q=selfie>.
- 11 Tamar Tembeck, "Selfies of III He *Oxford Learner's Dictionaries*, s.v. "selfie," laatste geraadpleegd op 25 mei 2020, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/selfie?q=selfie>.
- 12 Tembeck, "Selfies of III Health," 4.
- 13 Athanasia Medenas, "Sexting: A gendered response to the advancement of technology in everyday life," (masterproef, California State University, 2013), 22.
- 14 Medenas, "Sexting: A gendered response," 55-6.